

Pavao Žanić (1918-2000)

Biskup hercegovačkih biskupija

U osamdesetdrugoj godini života, 59. godini svećeništva i 29. godini biskupstva 11. siječnja 2000. u državnoj bolnici na Firulama u Splitu preminuo je mons. Pavao Žanić, umirovljeni mostarsko-duvanjski biskup i apostolski upravitelj trebinjsko-mrkanski. Rođen je 20. svibnja 1918. u Kaštel Novom između Trogira i Splita u obitelji Jerke i Tone r. Franić koji su imali šestoro djece. Jednom zgodom je kazao da je njegova obitelj imala odlučujuću ulogu u njegovu odgoju i rastu. „Tako su za mene, a to sam ponio baš iz svoje obitelji, bile vrhunske vrednote Bog i Hrvatska, lijepo moralno ponašanje, vjerska praksa, nedjeljna misa, popodnevna nedjeljna pobožnost.“¹

Osnovnu petogodišnju školu pohađao je u rodnom mjestu od 1924. do 1929. Ujesen iste godine upisao se u sjemenišnu osmogodišnju klasičnu gimnaziju u Splitu koju je završio 1937. odličnim uspjehom te kao takav bio oslobođen polaganja ispita zrelosti. U istom gradu nastavlja filozofski i teološki studij i privodi ga kraju 1941. Iako su mu, kao odličnom studentu, neki nudili da pođe na postdiplomski studij, zbog rata, koji je upravo tada započeo, te zbog teških poslijeratnih prilika pod komunističkom vlašću i nedostatka svećenika, nije to bilo moguće izvesti, a ni on nije prihvaćao takvu zamisao. Za svećenika splitske biskupije, na početku Drugoga svjetskoga rata i pod talijanskom okupacijom, zaređio ga je biskup Kvirin Bonefačić 1. lipnja 1941. u Splitu gdje je već 8. lipnja slavio svoju Mladu misu.

Na isteku iste godine 31. prosinca 1941. kao svećenik rođen u kraju koji je bio pripao Talijanima, imenovan je župnikom u Srednjem Selu na otoku Šolti, koja je također bila pod talijanskom vlašću, gdje je ostao sve do 17. srpnja 1952. kad je imenovan župnikom Rogotina na ušću Neretve. A dok je još bio na Šolti, zbog nedostatka svećenika, od 2. kolovoza 1943. vodio je brigu i o Donjem Selu i Maslinici a kroz gotovo cijelo to vrijeme, zbog velikoga siro-

1 Svi citati iz razgovora s biskupom Žanićem, navedeni u ovom članku, preuzeti su iz knjige *Istina osloboda. Zbornik biskupa Pavla Žanića*, Crkva na Kamenu, Mostar 1992., str. 7-31.

maštva na otoku, nerijetko je doslovce gladovao. Opisujući taj dio svoga života, u jednom objavljenom razgovoru rekao je: „Srednje Selo, gdje sam bio župnik, dobrano je gladovalo u vrijeme rata. Imali su samo vina i, ako bi masline rodile, ulja.“ No, ništa manji njegov problem bila je talijanska vlast koju je on, kao i svi hrvatski domoljubi, smatrao okupatorskom. Stoga, u istom razgovoru veli: „Izbjegavao sam što je bilo moguće više dodire s Talijanima a misu nikada nisam služio latinski. Popravljao sam satove i uspostavljao kontakte i sa ateistima. Narod okupljao na pjevanje i u ‘Društvo Srca Isusova’ da ga osokolim i držim što dalje od Talijana. Kad je 1943. kapitulirala Italija, Nijemci su došli na Šoltu i protjerali s otoka sve stanovništvo. Tako sam i ja napustio Šoltu i nastanio se kod svojih u Kaštelima. Nakon sedam mjeseci izgnanstva, ipak sam se vratio na Šoltu i nabavio prvi biciklo.“

Don Pavao Žanić ostao je u Rogotinu do 24. kolovoza 1959. kad je premješten za župnika u splitsku katedralu. Kroz cijelo vrijeme života i rada na Šolti nije mu bilo moguće normalno komunicirati s drugim svećenima a imao je običaj kazati da kroz cijelih tih više od deset godina, usljed otočke izoliranosti, nikada nije imao priliku čuti nekoga drugoga svećenika kako propovijeda ili katehizira. Međutim, došavši u Rogotin, našao se u velikoj skupini svećenika i započeo novi način života i rada, mnogo lakši od onoga na Šolti. No, sada su veliki problem bili komunistički aktivisti koji su tih godina napadali svećenike i biskupe čega se on sjeća ovako: „Ne smije se izgubiti iz vida da su to bile godine grubih pristisaka komunističkih vlasti, pristisaka zbog svećeničkih staleških udruženja, pa je pastoralni rad bio otežan. Posebno su onemogućavana okupljanja mladih, konferencije i prikazivanje filmova. (...)“

Bio sam odlučni protivnik svećeničkih staleških udruženja. To je bila komunistička zamka da Crkvu podijele, zavade, možda i od Rima odcijepu. Uspjeli su uvući u ta društva ponajviše svećenički otpad.“

U vrijeme spomenutih napada na biskupe tadašnji splitski biskup Frane Franić, pretpostavljajući da bi se moglo dogoditi da i njega uhapse, a da bi u tom slučaju osigurao upravu biskupije, 20. srpnja 1954. imenovao je petoricu svojih svećenika - među kojima je don Pavao Žanić bio peti - da redom preuzimaju upravu ako bi i oni bili hapšeni.²

2 Usp. Arhiv Splitske nadbiskupije, br. 1290/1954. od 20. srpnja 1954. - Iz dekreta Žanićeva imenovanja čita se da su ostala četvorica imenovanih bili: don Marin Bezić, don Petar Prelas, don Slavko Kadić i don Josip Melki.

Prešavši 1959. za župnika u splitsku katedralu, don Pavao se posebice ističe dobrim propovijedima, koje privlače naročito splitske intelektualce i studente, pa je katedrala redovito bila puna na njegovim misama. Naime, nije nikakva tajna da je vjernička publika u gradovima, kako se to obično kaže u Dalmaciji, „plutajuća riba koja pliva za svičaricom“. Osim toga, obnavlja zapušteni župni stan i, kao dobar glazbenik, nabavlja elektronske orgulje. Ubrzo poslije dolaska u Split, 21. listopada 1959. imenovan je delegatom za redovnice u biskupiji. Priređuje pučke misije po župama, održava predavanja intelektualcima. Počasnim kanonikom splitskoga kaptola postaje već 16. studenoga 1959. a njegovim prepozitom 7. rujna 1965.

Početak listopada 1969. imenovan je rektorom sjemeništa u Splitu te u sjemenišnoj gimnaziji predaje francuski jezik, a inače dobro je govorio i talijanski. Na ovoj službi zateklo ga 9. prosinca 1970. imenovanje za nasljednoga mostarskoga biskupa. Za biskupa ga je 2. svibnja 1971. u Mostaru zaredio biskup Petar čule sa suposvetiteljima Smiljanom čekadom i Franom Franićem te u prisustvu još šest hrvatskih biskupa. Za biskupski moto uzeo je svoj mladomisnički (*Vjera, nada, ljubav*) koji je samo preveo na latinski (*In fide, spe et caritate*). Obnašao je službu nasljednoga biskupa od 1971. do 14. rujna 1980. te je kroz to vrijeme bio pri ruci biskupu čuli posebice kod gradnje katedrale te organiziranja pastoralnoga rada i rješavanja „hercegovačkoga slučaja“. Predvodi pučke misije, duhovne obnove, priređuje hodočašća i drži duhovne vježbe. Nastavlja sa svojim odličnim propovijedima te je i dalje rado slušan, često kritizira komunističku ideologiju. A zašto je to činio, sam je objasnio: „Kako sam bio principijelni protivnik komunizma - svjetske laži - često sam tu laž uzimao na nišan. Komunisti su imali u rukama sva sredstva utjecaja na ljude, posebno na mlade. Vjernici su posvuda bili 'disciplinirani'. Komunizam je cijeli svijet kupao u krvi ali je, unatoč tomu, nalazio sljedbenike. A, eto, razorio se jer je predugo sve vukao pomoću laži, sile i praznih parola. U zatvor ipak nisam dospio ali su mi zadnjem u Splitu dali putnicu. Stalno sam bio prisluškivan. To mi je otkrio jedan profesor engleskog jezika.“ Unatoč takvu njegovu stavu, Jakov Sedlar je snimio film o međugorskim događanjima u kojemu je sramotno i lažno-klevetnički optužio biskupa Žanića za suradnju s komunističkim režimom, njega poznatoga i radikalnoga protivnika svega i svakoga tko je na bilo koji način simpatizirao s komunizmom. No, on je, iako duboko uvrijeđen i ponižen, vrlo smireno podnio tu klevetu i prezreo zlobu sitnih duša, gladnih skandala i jeftine zarade, i - oprostio im o čemu je, za vrijeme sprovedne mise, kardinal Vinko Puljić progovorio ovako: „Sjećam se kako si hrabro

podnio i onaj film u kojem su te tako lažno optužili. Znam da si im oprostio. Svima sada izmoli kako bi ti ljudi svi progledali i pravu istinu spoznali.“³

Dana 14. rujna 1980. postao je ordinarij u Mostaru i upravu nad Crkvom u Hercegovini preuzeo od mons. Petra čule, kojega je Ivan Pavao II. istoga dana promaknuo u čast naslovnoga nadbiskupa. Malo kasnije pojavit će se i „slučaj Međugorje“. Ustanovio je dvije komisije za proučavanje ove pojave te glede autentičnosti ukazanja, kao mjesni ordinarij, zauzima negativan stav. Praćenje i proučavanje ova dva spomenuta slučaja oduzimala su mu najveći dio vremena i energije te je biskupijski arhiv pun dokumenata koje je napisao o svemu ovome. U prvim tjednima poslije preuzimanja uprave nad biskupijom, osnovao je mjesečnik Crkvu na kamenu, čiji je prvi broj izašao desetak dana prije Božića 1980., te uz njega i istoimenu izdavačku kuću koja je dosada tiskala 57 knjiga. O tome on kaže: „U svom radu od početka sam imao nakanu osnovati biskupijski list. Tako se rodila Crkva na Kamenu. Vremenom se je ona dokazala, pa iako znamo za njezin ograničeni domet koji joj je nametnut okolnostima, ohrabruju nas čitatelji a i broj suradnika raste. Hoću reći da i u katoličkom novinstvu vidim mogućnost angažiranja laika.“

U jesen 1982. god. osnovao je Biskupijski caritas a 1984. priveo kraju gradnju doma za umirovljene i bolesne svećenike u Bijelom Polju kod Mostara koji su Srbi i muslimani posvema uništili u ratu (1992.-1995.). Obnovio je biskupsku palaču u Mostaru koju su Srbi, gađajući je izravno zapaljivim granatama, spalili u proljeće 1992. tako da su od nje bili ostali samo zidovi. Zajedno sa zgradom izgorjela je i biskupijska biblioteka od oko 50.000 knjiga ali je arhiv Biskupije spašen jer je na vrijeme bio iznesen izvan Mostara i pohranjen u podrumu župne kuće u Jarama. Požar je progutao također i gotovo sve Biskupove privatne knjige i osobne stvari i uspomene.

U lipnju 1984., kao njezin apostolski upravitelj, priredio je proslavu 1000. godišnjice postojanja trebinjske biskupije kad je Sveta Stolica trebinjsku crkvu proglasila katedralom. God. 1987., u suradnji s upravom i profesorima Vrhbosanske visoke teološke škole osnovao je u Mostaru Teološki institut koji su komunističke vlasti ubrzo potom zabranile ali koji je nalazio načina te ipak stalno djelovao da bi se posvema aktivirao u vrijeme propasti komunizma. O važnosti Instituta Biskup je razmišljao ovako: „Osnutak Teološkog

3 V. Puljić, *Uvodna riječ kardinala Puljića na misi zadušnici, u Crkva na Kamenu 2* (2000.), str. 12.

instituta je tek početak mogućnosti angažiranja laika u aktivni život Crkve. Poslije pola vijeka komunističke diktature nije moguće praviti velike zahvate koje za sada možemo samo planirati. Kad se čuje da u nekim biskupijama na Zapadu ima i po nekoliko stotina zaposlenih laika, tek tada se uviđa koliko smo mi u zaostatku. Potrebno je, međutim, najprije odgojiti školovane laike pa ih tek tada uvoditi u administraciju, liturgiju, evanđelizaciju, apostolat obitelji, mladeži, djece, domove za potrebne i nemoćne, crkvenu glazbu itd. Ja sam pri kraju svoje biskupske službe ali, ako nešto započnem, nadam se da će moji nasljednici to nastaviti.“

Od 3. studenoga 1988. pa do 14. siječnja 1990., uz njegov redoviti posao ordinarija u Mostaru, umjesto oboljeloga biskupa Severina Perneka, Ivan Pavao II. povjerava mu, upravu dubrovačke biskupije sede plena. K tome, kroz mnogo godina bio je predsjednik Vijeća za obitelj pri tadašnjoj Biskupskoj konferenciji a jednom zgodom 1991. god. o problemu modernih obitelji u hrvatskom narodu kazao je: „Hrvatska katolička obitelj je u žalosnom stanju. To je posljedica, jednim dijelom bezbožnog stava države prema braku. Kad je država proglasila brak razrješivim uz banalne razloge, a isto tako i slobodu pobačaja, mnogi su shvatili da rastava braka nije grijeh, a tako ni pobačaj. U državnim bezbožnim rukama bilo je i stvaranje javnog mnijenja, pritisci i zastraživanja na one koji su se htjeli vjenčati u crkvi, djecu krstiti i slati ih na vjeronauk. Vjera je pod pritiskom ateizma u mnogim dušama slabila, a svetost braka posebno, tako da danas imamo hrvatsku katoličku obitelj u žalosnom stanju. (...) Priraštaj je od 1960. godine pao za cijelih 10 promila na 1000 stanovnika tako da smo sada na ništici, tj. koliko porođaja, toliko umrlih. Vrlo često o tome propovijedam, posebno na krizmama, a na tu nakanu i molim jer nas samo Bog može spasiti.“

Za vrijeme svoje uprave Crkvom u Hercegovini, zaredio je brojne svećenike, biskupijske i franjevačke, i osnovao pet novih župa.

Polovicom 1991., zbog poodmakle dobi i bolesti koja se sve više javljala, molio je Svetu Stolicu da mu imenuje pomoćnoga biskupa, po mogućnosti s pravom nasljedstva, i dobio ga u proljeće 1992. u osobi mons. Ratka Perića. A kad je navršio 75 godina života 20. svibnja 1993. u skladu s crkvenim zakonom zamolio je Papu da ga umirovi. Potom ga je Ivan Pavao II. 24. srpnja iste godine razriješio službe biskupa u Mostaru a za nasljednika imenovao njegova dotadašnjega pomoćnika mons. Perića. Kao umirovljeni biskup prema vlastitoj želji nastanio se u odvojenim župnim prostorijama u svome rodnom Kaštel Novom. Otada je stalno poboljšavao te se liječio u

bolnicama u Zagrebu i Splitu ali je bolest podnosio neuobičajeno smireno i nikada se nije žalio. Kad god bi ga se posjetilo, uvijek je ostavljao dojam čovjeka dokraja predana volji Božjoj.

Sprovodnu svetu misu u župnoj crkvi u Kaštel Novom u četvrtak 13. siječnja predvodio je kardinal Vinko Puljić a koncelebriralo je 19 nadbiskupa i biskupa te oko 120 svećenika. Poslije obreda pokopan je, kako je sam želio, u obiteljskoj grobnici u svome rodnom mjestu.

Tomo Vukšić